

ZABEZPEČOVACÍ DETENCE V OSNOVĚ TRESTNÍHO ZÁKONÍKU A NÁVRHU ZÁKONA O VÝKONU ZABEZPEČOVACÍ DETENCE

Mgr. PETR ŠKVAIN

Katedra trestního práva Právnické fakulty ZČU v Plzni

1. ÚVODEM

Vládní návrh trestního zákoníku (sněmovní tisk 744), který nebyl Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR dne 21. března 2006 při opakovaném hlasování přijat, stanovil mimo jiné i nové obecné zásady pro ukládání ochranných opatření jako samostatné kategorie trestních sankcí.¹ Stávající výčet ochranných opatření návrh trestního zákoníku doplnil po vzoru zahraničních právních úprav o *zabezpečovací detenci*.² V návaznosti na zavedení tohoto nového ochranného opatření zanikl v roce 2005 návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence, který byl po nepřijetí návrhu trestního zákoníku vzat zpět z jednání Legislativní rady vlády.³

Vzhledem ke skutečnosti, že obtíže při výkonu ochranného léčení u určitého druhu odsouzených přetrvávají i v současné době, považuje Ministerstvo spravedlnosti za potřebné zavést toto nové ochranné opatření již do platné právní úpravy.⁴ Příslušný návrh zákona byl zpracován Ministerstvem spravedlnosti na podzim roku 2006, proběhlo také připomínkové řízení a dne 18. 5. 2007 byl návrh zákona projednán a schválen Legislativní radou vlády. Vláda České republiky dne 4. 6. 2007 schválila návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů a to ve znění připomínek obsažených ve stanovisku Legislativní rady vlády a s úpravami podle připomínek vlády.

Z hlediska legislativně technického zvolil předkladatel podle mého názoru poněkud nestandardní řešení, když předmětný návrh zákona nazval „o výkonu zabezpečovací detence“, prioritně v části první upravil výkon tohoto ochranného opatření a až v části druhé (změnové části) zavedl institut zabezpečovací detence do platného trestního zákona. Toto řešení předkladatel odůvodnil především skutečností, že předmětnou úpravu je nutné naléhavě zavést a řada připomínkových míst toto řešení doporučila.⁵

¹ Srov. Šámal, P.: K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekonstrukce trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 5, s. 113–123.

² Srov. Šámal, P., Škvain, P.: Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 12, s. 309–317.

³ Srov. Zápis ze zasedání Rady vlády ČR pro lidská práva ze dne 20. 6. 2005, www.vlada.cz (stav ke dni 10. 5. 2007).

⁴ Srov. Hlavní legislativní úkoly ministra spravedlnosti Jiřího Pospíšila na rok 2007 ze dne 19. 2. 2007, www.justice.cz/ms (stav ke dni 10. 5. 2007).

⁵ Srov. Předkládací zpráva k návrhu zákona o výkonu zabezpečovací detence.

2. VYMEZENÍ ZABEZPEČOVACÍ DETENCE V NÁVRHU ZÁKONA O VÝKONU ZABEZPEČOVACÍ DETENCE

Jak již bylo uvedeno, zabezpečovací detence je upravena v části druhé návrhu zákona o výkonu zabezpečovací detence (dále jen „návrh zákona“). Z provedení srovnání je zřejmé, že nově navrhovaná právní úprava v podstatě přebírá institut ochranného léčení a zabezpečovací detence z vládního návrhu trestního zákoníku (sněmovní tisk 744) a to s určitými změnami.

V důvodové zprávě se podobně jako u návrhu trestního zákoníku (sněmovní tisk 744) uvádí, že zabezpečovací detence je ochranné opatření, které má po vzoru zahraničních právních úprav vyřešit letitý problém s výkonem ústavní ochranné léčby některých zvláště nebezpečných pacientů v psychiatrických léčebnách. V obecné rovině lze tyto osoby vymezit jako agresivní a sociálně těžce maladaptované, zpravidla odmítající léčbu, přičemž velmi často negativně ovlivňující také ostatní léčené osoby. Dále se jedná o osoby, které jsou postižené chorobou, jejíž léčitelnost je za současných podmínek nemožná nebo pochybná.⁶ Na rozdíl od návrhu trestního zákoníku nebude možné uložit zabezpečovací detenci takovému pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky.⁷

Návrh zákona stanoví jako základní podmínku pro uložení zabezpečovací detence *subsidiaritu* k ochrannému léčení, neboť její uložení se váže na splnění stejných podmínek jako u ochranného léčení a současně stanoví další podmínku, že nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možností působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti.⁸ Základním východiskem je tedy úvaha, zda je možné v konkrétním případě reálně zajistit ochranu společnosti uložením ochranného léčení, nebo zda je nutné uložit zabezpečovací detenci.⁹

Soud uloží obligatorně zabezpečovací detenci, jestliže pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvláště závažného trestného činu není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možností působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Dále soud uloží obligatorně zabezpečovací detenci v případě, pokud rozhodne o upuštění od potrestání za současného uložení zabezpečovací detence. V tomto případě se bude jednat o situaci, kdy pachatel spáchal úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní chorobou, a nelze přitom očekávat, že by ochranné léčení s při-

⁶ Srov. Důvodová zpráva k návrhu zákona o výkonu zabezpečovací detence, s. 2.

⁷ Srov. § 101 odst. 2 písm. b) vládního návrhu trestního zákoníku (sněmovní tisk 744).

⁸ Srov. návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence, část druhá, § 72a; vládní návrh trestního zákoníku (sněmovní tisk 744) § 101 odst. 1, 2.

⁹ Srov. Šámal, P., Škvain, P.: Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku. Trestněprávní revue, 2005, č. 12, s. 311.

hlédnutím k povaze duševní choroby a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti, a soud má za to, že zabezpečovací detence, kterou pachateli zároveň ukládá, zajistí ochranu společnosti lépe než trest. Soud uloží fakultativně zabezpečovací detenci vzhledem k osobě pachatele s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a jeho poměrům, jestliže pachatel spáchal úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, ve stavu vyvolaném duševní poruchou, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti.¹⁰

Zabezpečovací detenci lze obligatorně i fakultativně uložit i mladistvému. V této souvislosti mění *návrh zákona* § 21 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění.

Návrh zákona dále stanoví, že zabezpečovací detenci může soud uložit samostatně, při upuštění od potrestání, nebo i vedle trestu. Samostatně tedy soud uloží zabezpečovací detenci v případě nepřičetného pachatele podle § 72a odst. 1 a dále u upuštění od potrestání (§ 25 odst. 2 *návrhu zákona*). Vedle trestu bude možné zabezpečovací detenci uložit u pachatelů zmenšeně přičetných a dále u pachatelů, kteří spáchali úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let ve stavu vyvolaném duševní poruchou (§ 72a odst. 2 *návrhu zákona*).

Zabezpečovací detence podle *návrhu zákona* potrvá, na rozdíl od ochranného léčení, dokud to vyžaduje ochrana společnosti.¹¹ Soud pak nejméně jednou za 12 měsíců přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají (§ 72a odst. 5 *návrhu zákona*). V tomto ohledu tedy došlo oproti návrhu trestního zákoníku (§ 101 odst. 5) ke zkrácení lhůty k přezkumu důvodů pro trvání zabezpečovací detence. Podrobnější úpravu postupu soudu obsahuje *návrh zákona* v části třetí – změna trestního řádu. Podle navrhovaného ustanovení § 357 TrŘ okresní soud, v jehož obvodu je ústav pro výkon zabezpečovací detence, ve kterém se zabezpečovací detence vykonává, na podkladě vyžádaných zpráv sleduje výkon zabezpečovací detence a nejméně jednou za 12 měsíců od započetí výkonu zabezpečovací detence nebo od předchozího rozhodnutí o jejím trvání přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování trvají.

O dalším trvání zabezpečovací detence nebo i propuštění ze zabezpečovací detence rozhodne na návrh ústavu pro výkon zabezpečovací detence, státního zástupce nebo osoby, na níž se vykonává zabezpečovací detence, anebo i bez takového návrhu, ve veřejném zasedání okresní soud, v jehož obvodu se zabezpečovací detence vykonává.

Zabezpečovací detenci může soud změnit na ústavní ochranné léčení, pominou-li důvody, pro něž byla uložena a jsou současně splněny podmínky pro ústavní ochranné léčení. Podle § 355 TrŘ *návrhu zákona* rozhodne o změně výkonu zabez-

¹⁰ Srov. návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence, část druhá, § 72a odst. 1, 2, § 25; vládní návrh trestního zákoníku (sněmovní tisk 744) § 101 odst. 1, 2 písm. a), § 47 odst. 2.

¹¹ Srov. návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence, část druhá, § 22 odst. 6; vládní návrh trestního zákoníku (sněmovní tisk 744) § 100 odst. 6.

pečovací detence na ochranné léčení ve veřejném zasedání okresní soud, v jehož obvodu je ústav pro výkon zabezpečovací detence, ve kterém se zabezpečovací detence vykonává. Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.

Návrh zákona tedy stanoví vzájemnou prostupnost těchto ochranných opatření, když umožňuje také přeměnu ústavního ochranného léčení na zabezpečovací detenci za podmínek § 71a odst. 1 nebo 2.¹² Podle § 351a TrŘ *návrhu zákona* rozhodne o této přeměně ve veřejném zasedání okresní soud, v jehož obvodu je zdravotnické zařízení, ve kterém se ochranné léčení vykonává a to na návrh zdravotnického zařízení nebo státního zástupce. Proti tomuto rozhodnutí je také přípustné podat stížnost, jež má odkladný účinek.

3. VÝKON ZABEZPEČOVACÍ DETENCE

Podle § 72a odst. 6 TrZ *návrhu zákona* se zabezpečovací detence vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, rehabilitačními a činnostními programy. Ústavy pro výkon zabezpečovací detence (dále jen „ústav“) budou podle *návrhu zákona* zřízeny na základě zvláštního právního předpisu.¹³ Správu a střežení zajistí Vězeňská služba České republiky (dále jen „Vězeňská služba“).¹⁴ Na základě odborných odhadů bude třeba zajistit další ústav s kapacitou přibližně 200 míst. V případě rozšíření podmínek pro uložení zabezpečovací detence o pachatele, kteří se oddávají zneužívání návykové látky, bude nutné zajistit přibližně dalších 400 míst.¹⁵ Vzhledem k finanční náročnosti zřízení uvedených kapacit se jeví jako reálné pouze postupné vybudování jednotlivých detenčních ústavů. V tomto ohledu se předpokládá zřízení samostatného areálu detenčního ústavu s kapacitou 250 míst, nejdříve však koncem roku 2008. Další kapacity, přibližně 300 míst, budou připraveny na základě analýzy Ministerstva spravedlnosti s Ministerstvem zdravotnictví, nejdříve však po roce 2010.¹⁶

Vězeňská služba v současné době dokončuje přípravu prvního ústavu s kapacitou 48 míst v areálu Vazební věznice Brno. Jednou z uvažovaných možností pro vybudování detenčního ústavu je areál bývalého kněžského semináře v obci Vidnava, který byl vystavěn začátkem 20. století a v letech 1947 až 1997 byl využíván jako vojenská ozdravovna pro děti a poté krátce jako uprchlický tábor. Jako další přichází do úvahy rozsáhlý komplex bývalé raketové základny Dobříš-Stožec, část věznice v Rapoticích, objekt opavských kasáren aj.

Výkonem zabezpečovací detence se sleduje především ochrana společnosti a terapeutické a výchovné působení na osoby ve výkonu tohoto ochranného opatření pro-

¹² Srov. návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence, část druhá, § 72 odst. 5; část třetí, § 351a, 355.

¹³ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ Srov. návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence, část první, § 1 odst. 1; část pátá, změna zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ Srov. Důvodová zpráva k návrhu zákona o výkonu zabezpečovací detence, s. 9.

¹⁶ Mrzkoš, M.: Zabezpečovací detence. České vězeňství, 2007, č. 2, s. 7.

středky stanovenými v *návruh zákona* a zákonu č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží ČR, ve znění pozdějších předpisů.¹⁷ Podobně jako např. u výkonu trestu odnětí svobody je i výkon zabezpečovací detence ovládán zásadou přiměřenosti. S osobou ve výkonu zabezpečovací detence (dále jen „*chovanec*“) nesmí být jednáno způsobem, který by mohl nepříznivě ovlivnit jeho zdravotní stav, je nutné využívat všech dostupných odborných poznatků a podporovat takové postoje chovance, které, pokud to bude vzhledem ke zdravotnímu stavu chovance možné, vzbudí v chovanci rozhodnutí podrobit se ochrannému léčení. Zacházení s chovanci je v *návruhu zákona* upraveno v hlavě páté, § 25 a 26. Zařazování chovanců do skupin provádí odborná komise jmenovaná ředitelem ústavu, složená především z odborných zaměstnanců ústavu. Členy odborné komise jsou nejméně dva lékaři, z toho jeden musí být psychiatr, a dále psycholog, speciální pedagog a právník. Při zařazování do skupin přihlíží odborná komise především k pohlaví, věku, zdravotnímu stavu, charakteristice osobnosti a předchozí trestné činnosti chovance. Chovanec je povinen se po zařazení do skupiny účastnit konkrétního programu, který stanoví cíl působení, metody zacházení, způsob a četnost hodnocení. Součástí programu je rovněž určení způsobu zaměstnání chovance, jeho účasti na pracovní terapii a vzdělávání. Pokud u chovance přichází v úvahu více variant programu, lze mu po zjištění jeho stanoviska umožnit výběr. Je-li chovanec zařazen do programu obsahujícího poskytování zdravotní péče, je povinen se této zdravotní péči podrobit, s výjimkou úkonů, které lékař vzhledem k chovancově zdravotnímu stavu vyloučí. Chovanec tedy není povinen se podrobit lékařským výkonům, které podstatným způsobem mění jeho život (např. kastrace).¹⁸

Podle *návruhu zákona* zpracuje odborná komise vždy po třech měsících výkonu zabezpečovací detence komplexní zprávu o stavu chovance obsahující vyhodnocení účinku dosavadních programů. S komplexní zprávou musí být chovanec seznámen. Odborná komise se vždy v komplexní zprávě zaměří na otázku prognózy dalšího vývoje chovance z hlediska případné změny zabezpečovací detence na ochranné léčení. Ředitel ústavu je povinen ve spolupráci s odbornou komisí sledovat vývoj chování každého chovance, vyhodnocovat úspěšnost výkonu zabezpečovací detence a posoudit podmínky pro navržení změny zabezpečovací detence na ochranné léčení, případně zda jsou splněny podmínky k propuštění chovance ze zabezpečovací detence. Tyto poznatky je ředitel ústavu povinen sdělit příslušnému soudu.¹⁹ Pokud odborná komise na základě návrhu odborného zaměstnance ústavu shledá, že pominuly důvody pro další trvání zabezpečovací detence, vypracuje o tom zvláštní podrobnou zprávu, kterou předloží řediteli ústavu s doporučením na propuštění chovance ze zabezpečovací detence, nebo změnu ze zabezpečovací detence na ochranné léčení. Ředitel ústavu, pokud se s doporučením odborné komise ztotožní, podá neprodleně návrh na propuštění chovance ze zabezpečovací detence, nebo na změnu ze zabezpečovací detence na

¹⁷ Srov. návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence, část první, § 1 odst. 2; Návrh stanoviska Legislativní rady vlády k návrhu zákona o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů ze dne 4. 5. 2007, s. 3.

¹⁸ Srov. Důvodová zpráva k návrhu zákona o výkonu zabezpečovací detence, s. 19.

¹⁹ Srov. návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence, část první, § 26 odst. 3; část třetí, § 357.

ochranné léčení okresnímu soudu, v jehož obvodu se zabezpečovací detence vykonává. Pokud se ředitel ústavu neztotožní s doporučením odborné komise, zašle předmětnou zprávu spolu s vlastním stanoviskem neprodleně příslušnému okresnímu soudu.²⁰

4. ZÁVĚR A DOPORUČENÍ

Úpravu zabezpečovací detence, která je obsažena ve vládním návrhu trestního zákoníku (sněmovní tisk 744), stejně tak v *návrhu zákona* je možné z hlediska širší komparace bezpochyby zařadit do tzv. klinického modelu (*The Clinical Model*), který klade důraz také na léčbu, nikoliv jen na ochranu společnosti.²¹ Z tohoto pohledu se nejedná o prostou neutralizaci nebezpečného pachatele, tak jak je to obvyklé v rámci tzv. ochranného modelu (*Community Protection Model*).

Je zřejmé, že institut zabezpečovací detence byl vytvořen po vzoru zahraničních právních úprav. V tomto ohledu je nutné zdůraznit, že hlavním cílem není převzít konkrétní zahraniční právní úpravu, ale vytvořit fungující institut, který bude účinně reagovat na dosavadní obtíže vznikající při výkonu ochranného léčení v České republice.²²

Jak již bylo uvedeno, *návrh zákona* v podstatě přebírá úpravu zabezpečovací detence, tak jak byla upravena ve vládním návrhu trestního zákoníku (sněmovní tisk 744). Přesto lze vysledovat určitý posun v nově navrhované úpravě, když např. u upuštění od potrestání za současného uložení zabezpečovací detence je podmínkou mimo jiné spáchání úmyslného trestného činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, zatímco v návrhu trestního zákoníku se jednalo o zločin, tedy o úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje tři léta. Tento posun tedy znamená zprísnění podmínek pro uložení zabezpečovací detence, lze ho označit za pozitivní a to především k neurčité době trvání tohoto nového ochranného opatření.

V *návrhu zákona* oproti návrhu trestního zákoníku (sněmovní tisk 744) absenteje definice duševní poruchy. Domnívám se, že zavedení definice je nutné, neboť např. sexuální deviace není v současné době podle mezinárodní klasifikace nemocí duševní poruchou.²³

Dne 30. 5. 2007 zveřejnilo Ministerstvo spravedlnosti nový návrh trestního zákoníku, který mimo jiné obsahuje i úpravu zabezpečovací detence. Navrhovaná právní úprava tohoto nového ochranného opatření vychází z původního návrhu trestního

²⁰ Srov. např. *Frommel, M.*: Lebenslange Verwahrung angeblich nicht therapierbarer und extrem gefährlicher Sexualstraftäter seit 1998 in Deutschland und der Schweiz. *Neue Kriminalpolitik*, 2004, č. 3, s. 88.

²¹ Srov. *Connelly, C., Williamson, S.*: A Review of the Research Literature on Serious Violent and Sexual Offenders. Edinburgh: The Scottish Executive Central Research Unit, 2000.

²² Srov. *Šámal, P., Škvain, P.*: Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 12, s. 317.

²³ Srov. Sexuální deviace – Závěrečná zpráva projektu. KAP/02/53. Praha: Poradna pro občanství/občanská a lidská práva, Velvyslanectví Nizozemského království, 2002.

²⁴ Návrh zákona o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, část druhá, bod 16.

zákoníku (sněmovní tisk 744), neobsahuje však definici duševní poruchy. Zabezpečovací detenci nelze podle nového návrhu trestního zákoníku uložit mladistvému.²⁴

Pokud tedy bude *návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů* přijat dříve než nový trestní zákoník, vyvstává otázka, zda bude úprava tohoto nového ochranného opatření převzata do nového návrhu trestního zákoníku, nebo zda zpracovatel setrvá na úpravě v návrhu obsažené.

CONCEPTION OF PROTECTIVE DETENTION IN THE BILL OF CRIMINAL CODE AND THE BILL OF EXECUTION OF PROTECTIVE DETENTION

Summary

The finally rejected bill of new Criminal Code (no. 744), debated in the Parliament of the Czech Republic from 2004 to 2006 also incorporated a new category of protective treatment measure – protective detention. The main purpose of this measure is to provide better protection of public against so called *non adaptable* dangerous offenders and to solve aged problem with execution of protective in-patient treatment. Because of the urgent need of practice for such a protective treatment measure The Ministry of Justice introduced separate bill of execution of protective detention. The article mainly deals with the detailed determination of protective detention as well as differences of both bills.

Key words: protective detention – protective treatment measure – sanctions

Klíčová slova: zabezpečovací detence – ochranné léčení – trestní sankce